लक्ष्मीजनार्द्दनौ ग्रेयौ रहितौ वनमालया ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते प्रकृतिखण्डम् ॥
(तथा, देवीभागवते । ९ । २४ । ५९ ॥)

लक्ष्मीतालः, पुं, (लक्ष्मीयुक्तस्तालः ।) श्रीतालवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ तौर्य्यत्रिकस्य परिच्छेदविशेषः । तस्य द्रुतलघ्वगुविरामक्रमो यथा,—
"द्वौ लो गू द्वौ विरामान्तौ द्रुतौ गू द्विविरामकः ।
विरामान्तौ द्रुतौ लघ्वौ द्रुतौ लघुविरामकः ॥"
इति सङ्गीतरत्नाकरे लक्ष्मीतालः ॥

लक्ष्मीनारायणः, पुं, (लक्ष्म्यान्वितो नारायणः ।) ग्रामग्रामविशेषः । तस्य लक्षणं यथा,—
"एकद्वारे चतुश्चक्रं वनमालाविभूषितम् ।
नवीननीरदाकारं लक्ष्मीनारायणाभिधम् ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम् ॥

लक्ष्मीनृसिंहः, पुं, (लक्ष्मीयुतो नृसिंहः ।) ग्रामग्रामविशेषः । तस्य लक्षणं यथा,—
"द्विचक्रं विस्तृतास्यञ्च वनमालासमन्वितम् ।
लक्ष्मीनृसिंहं विज्ञेयं गृहिणाञ्च सुखप्रदम् ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम् ॥

लक्ष्मीपतिः, पुं, (लक्ष्म्याः पतिः ।) वासुदेवः । नरपतिः । इति मेदिनी । ते, २१५ ॥ (यथा, किरातेः । १ । ४४ ।
"अथ क्षमामेव निरस्तविक्रम-
श्चिराय पर्य्येषि सुखस्य साधनम् ।
विहाय लक्ष्मीपतिलक्ष्म कार्म्मुकं
जटाधरः सन् जुहुधीह पावकम् ॥")
लवङ्गवृक्षः । पूगः । इति विश्वः ॥

लक्ष्मीपुत्रः, पुं, (लक्ष्म्याः पुत्रः ।) कामदेवः । चोटकः । इति मेदिनी । रे, २९३ ॥ कुशः । लवः । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्मीपुष्पः, पुं, (लक्ष्मीयुक्तं सौन्दर्य्यविशिष्टं पुष्पमिवास्य ।) पद्मरागमणिः । इति हेमचन्द्रः ॥

लक्ष्मीफलः, पुं, (लक्ष्म्यास्तनजं फलं यत्र ।) विल्ववृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥

लक्ष्मीवान्, [त्] पुं, (लक्ष्मीः शोभाऽस्त्यस्येति । मतुप् । मस्य वः ।) धनवृक्षः । इति शब्दमाला ॥ श्वेतरोहितवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ (विष्णुः । यथा, महाभारते । १३।१४९।५२ ।
"सर्व्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान् समितिञ्जयः ॥")

लक्ष्मीवान्, [त्] त्रि, (लक्ष्मीरस्त्यस्येति ।) श्रीयुक्तः । धनवान् । तत्पर्य्यायः । लक्ष्मणः २ श्रीलः ३ श्रीमान् ४ । इत्यमरः ॥ (यथाह कश्चित् ।
"ग्रेवे धराभराक्रान्ते ग्रेवे विश्वम्भरः श्रिया ।
लक्ष्मीवन्तो न पश्यन्ति दुःखार्त्तां परवेदनाम् ॥")

लक्ष्मीवेष्टः, पुं, (लक्ष्मीयुक्तो वेष्टः ।) श्रीवेष्टः । इति राजनिर्घण्टः ॥

लक्ष्मीशः, पुं, (लक्ष्म्याः ईशः ।) विष्णुः । इति मुग्धबोधव्याकरणम् ॥

लक्ष्मीसमाह्वया, स्त्री, (लक्ष्म्याः सम आह्वयो यस्याः ।) सीता । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्मीसहजः, पुं, (लक्ष्म्या सह जातः इति । जन् + डः । चौराश्रितातत्वादस्य तथात्वम् ।) चन्द्रः । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्म्यारामः, पुं, (लक्ष्म्या आरामः ।) वनभेदः । इति शब्दमाला ॥

लक्ष्यं, क्ली, (लक्ष्यते यदिति । लक्ष् + ण्यत् ।) शरवेधस्थानम् । तत्पर्य्यायः । लक्षम् २ शरव्यम् ३ । इत्यमरः । २ । ८ । ८६ ॥ प्रतिकायः ४ वेध्यम् ५ । इति जटाधरः ॥ वेधम् ६ । इति शब्दरत्नावली ॥ (यथा, कुमारे । ३ । ६४ ।
"कामस्तु बाणावसरं प्रतीक्ष्य
पतङ्गवद्वह्निमुखं विविक्षुः ।
उमासमक्षं हरबद्धलक्ष्यः
शरासनज्यां सुहुराममर्श ॥")

लक्ष्यः, त्रि, लक्षणया बोध्यः । इति साहित्यदर्पणम् ॥ (लक्ष्यते इति । लक्ष् + ण्यत् ।) दर्शनीयः । इति लक्षधातोर्यदर्शनात् । (व्याजः । इत्यमरः ॥ यथा, रघुः । ६ । ८१ ।
"रोमाञ्चलक्ष्येण स गात्रयष्टिं
भित्त्वा निराक्रामदरालकेश्याः ॥"
अनुमेयः । इति मल्लिनाथः ॥ यथा, कुमारे । ५ । ७४ ।
"इति द्विजातौ प्रतिकूलवादिनि
प्रवेपमानाधरलक्ष्यकोपया ॥"
तथा च रघुः । ४ । ५ ।
"छायामण्डललक्ष्येण तमद्रक्ष्यत किल स्वयम् ।
पद्मा पद्मातपत्रेण भेजे साम्राज्यदीक्षितम् ॥")

लख, ऋपि । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट् ।) लखति । ऋपि गतौ । इति दुर्गादासः ॥

लख, इ ऋपि । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट् ।) इ, लक्षयते । ऋपि गतौ । इति दुर्गादासः ॥

लग, इ खङ्गे । गतौ । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-खङ्गे अक०-गतौ सक०-सेट् ।) इ, लङ्गयते । खङ्गो गतिवैकल्यम् । इति दुर्गादासः ॥

लग, क रके । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (चुरा०-पर०-सक०-सेट् ।) क, लागयति । रके स्वादाग्रोः । रके इति रक क स्वाद आपने । इत्यस्य णेरनित्यत्वे भावे अलि रूपम् । इति दुर्गादासः ॥

लग, म ए सङ्गे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट् ।) म, लगयति । ए, अलगीत् । गलति अधरं ओष्ठे । इति दुर्गादासः ॥

लगड़, त्रि, चारु । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

लगितं, त्रि, सङ्गयुक्तम् । लागा इति भाषा । इति लगधातोः कर्म्मणि क्तप्रत्ययेन निष्पन्नम् ॥

लगुड़ः, पुं, दण्डः । लाठी इति भाषा । इत्यमरः ॥ लगुड़ो वंशादिमयो दण्डः । लौहमयोऽस्त्रभेदः । इति सुभूतिः । लगुड़ो लोहमयो यष्टिरन्यत्रोपचारादित्यन्ये । इति तट्टीकायां भरतः ॥ (अस्याकृतिपरिमाणादि यथा, शुक्रनीतौ ।
"लगुड़ः क्षुद्रपादः स्यात् ऋज्वंशः स्थूलशीर्षकः ।
लौहवद्दारुभागश्च हस्तदेहः सुपीवरः ॥
दण्डाकारो दृढाङ्गश्च तथा हस्तद्वयोन्नतः ।
उत्थानं पातनञ्चैव पेषणं पोषणं तथा ॥
चतस्रो गतयस्तस्य पञ्चमी नेह विद्यते ।
दृढकायः पत्तिवर्गो तेन युध्येत शत्रुभिः ॥")

लग्नं, क्ली, (लगति फले इति । लग सङ्गे + "क्तुब्खान्तध्वान्तलग्नेति ।" ७ । २ । १८ । इति निपातनात् साधु ।) राशीनामुदयः । इत्यमरः ॥ राति फलं राशिस्तालग्नशब्दकारः । अहोरात्रमध्ये द्वादशराश्यय उदयन्ति । उदयः पूर्व्वाचलसंयोगः । तेषां क्रमेण उदयाचलसंयोगो लग्नं यो लसूजो ब्रीढे ओदित्वान्नः निपातनाल्लस्य गः । इति तट्टीकायां भरतः ॥ तेषां मूल्यायनांशपरिमाणं यथा,—
"रामोऽग्नवेदे-३ । ४७ जलधिषु मेषे-४ ।१७
बाणो रसैः ५ । ६ पञ्च खसागरेच ५ । ४० ।
बाणः कुवेदे-५।४१ विंशयोऽङ्कयुग्मैः ५। २९
क्रमोत्क्रमाण्मेषतुलादिमानम् ।"
तथा हि ।

मेषस्य	३ । ४७ ॥	तुलायाः	५ । २९ ॥
वृषस्य	४ । १७ ॥	वृश्चिकस्य	५ । ४१ ॥
मिथुनस्य	५ । ६ ॥	धनुषः	५ । ४० ॥
कर्कटस्य	५ । ४० ॥	मकरस्य	५ । ६ ॥
सिंहस्य	५ । ४१ ॥	कुम्भस्य	४ । १७ ॥
कन्यायाः	५ । २९ ॥	मीनस्य	३ । ४७ ॥

इति दीपिका । * । दशयद्भुताधिकपञ्चाङ्गुलप्रमे कलिकाताख्यदेशे वर्त्तमानोनविंशायनांशे प्रामाणिककारिका यथा,—
"वेदोऽङ्गैः ४ । ६ सोऽन्तवेदे ४ । ४८ रिद्धरगनयनैः ५।२७ सोऽन्तरीक्षाम्बुनाथैः ५ । ४० ।
पारावाराश्वयासे-५।३४ गंगगगनयनैः ५ । २९
षट्त्रिभि-५।३६ चन्द्रवेदैः ५ । ४१ ।
अङ्कघ्नाभिः ५ । १९ समुद्रोऽसुरुचिभि-४ ।३५
रनलोऽश्विभिः ३।५८ सोऽगवेदे-३ । ४७ ।
मैत्रादेकोनविंशे गणितपरिगतं मानमत्रायनांशे ॥" * ।

उदयलग्नास्तलग्नयोर्दिनं प्रति रविभोग्यं यथा,
"लग्नदण्डपलं द्विघ्नं तत्संख्यं क्रमतः पलम् ।
विपलञ्च रवेर्भोग्यमेवं कल्पनमस्तमे ॥"
इति ज्योतिषम् ॥

एतयोर्विवरणं यथा,—
तत्र प्राचीनलग्नमानम् ।

लग्नाः	दिनमुक्तम् ।	मासमुक्तम् ।
यथा	पलम् । विपलम् ।	दण्डः । पलम् ।
१ मेषः ।	७ । ३४ ॥	३ । ४७ ॥
२ वृषः ।	८ । ३४ ॥	४ । १७ ॥
३ मिथुनम् ।	१० । १२ ॥	५ । ६ ॥
४ कर्कटः ।	११ । २० ॥	५ । ४० ॥
५ सिंहः ।	११ । २२ ॥	५ । ४१ ॥
६ कन्या ।	१० । ५८ ॥	५ । २९ ॥